

ІСТОРІЯ МОВИ

УДК 811.161.2 (09)

К.Д. Каруник

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЗИЦІЇ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА В СТУДІЯХ НАД ІСТОРІЄЮ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

На підставі низки праць Юрія Шевельова з історії українського мовознавства здійснено реконструкцію й аналіз його методології, керуючись теоретичними засадами історії лінгвістичних учень.

Ключові слова: історія мовознавства, методи та принципи дослідження.

Каруник К.Д. Методологические позиции Юрия Шевелёва в работах по истории украинского языковедения. *На основе ряда трудов Юрия Шевелева по истории украинского языкознания осуществляется реконструкция и анализ его методологии, руководствуясь теоретическими принципами истории лингвистических учений.*

Ключевые слова: история языкознания, методы и принципы изучения.

Karunyk K.D. George Y. Shevelov's methodological stance in studies dealing with the history of Ukrainian linguistics. *On the basis of a number of works by George Y. Shevelov on the history of Ukrainian linguistics, his methodology is reconstructed and analysed in keeping with the theoretical principles of linguistic historiography.*

Keywords: history of linguistics, research methods and approaches.

Юрій Шевельов (1908–2002) зробив значний унесок у розвиток українського мовознавства ґрунтовними працями з історичної фонології та синтаксису, з історії літературної мови та правопису, а також з історії українського мовознавства. Навіть не давши в цій останній царині поважного монографічного дослідження, у десятках причинків він закладав підмурок для розвитку історії мовознавчої думки.

Із 1952 р. Ю. Шевельов енергійно заходжується довкола питань історії мовознавства, публікуючи одразу 5 розвідок, із яких три присвячено постаті й діалектологічній праці Костя Михальчука [19, 22, 27], одна – Всеволодові Ганцову [21], і ще одна – діяльності київських мовознавців 1920-х рр. [20]. Щоправда, спроби портретування представників мовознавчої науки в нього були й перед тим, як-от газетна публікація 1941 р. до річниці смерті Олександра Потебні [17] і такого ж стибу стаття 1944 р. на смерть Василя Сімовича [11]. Однак ті найперші кроки Ю. Шевельова в цій галузі ледве чи можна віднести до жанру, що відповідав би вимогам науковості. Тому саме від 1952 р. доречно вести відлік здобутків Ю. Шевельова як історика українського мовознавства, – а цієї дисципліни він не полишав до середини 1990-х рр. [12, 13, 15].

Доробок Ю. Шевельова в цій ділянці (не рахуючи енциклопедичних статей) налічує близько трьох десятків публікацій; половина з них – це

портрети та некрологи різних українських (і не лише українських) мовознавців. Примітним є той факт, що більшість із цих праць написані до 70-х рр. ХХ ст., тобто до того часу, коли — як пише П'єр Свігерс — започатковується теоретичне опрацювання історії мовознавства [31: 1]. Сергій Ромашко говорить про професійний підхід до цієї дисципліни від 1960-70-х рр. [6: 5-6]. Тож Ю. Шевельов під ту пору міг покладатися хіба що на власну наукову інтуїцію та на практичні досягнення попередників і сучасників, але аж ніяк не на сформульовані чітко правила й принципи написання історії науки, яких на той час бракувало [6: 8]. А в українській науці ці правила та принципи не розроблені детально й дотепер. Чи не тому й сама дисципліна кволо посувається вперед: Ігор Муромцев цілком слушно підкреслює «явну недостатність у нас монографічних праць з історії українського мовознавства» [5: 11]. За останні роки з'явилася досить скромна кількість дисертаційних студій: про лінгвістичну спадщину Петра Бузука [3], Василя Чапленка [4], Агатангела Кримського [8] та Івана Панькевича [9].

Тому питання розвитку історії української мовознавчої науки є нині актуальним. Значною мірою це стосується й до вироблення теоретичних підходів до неї. Чи не єдину спробу бодай почасти впровадити певні теоретико-методологічні засади в дослідження історії мовознавства вчинив Володимир Глушенко [2]. Науковець спирається переважно на досвід російських колег, та навіть це дало йому змогу закласти певний підмурок для подальшого розвитку дисципліни в українській науці. Зокрема, В. Глушенко обґрунтував *актуалістичний метод* дослідження, суть якого «полягає у використанні сучасних знань для вивчення минулого та передбачення майбутнього» [2: 6]. Він обіймає три провідні компоненти: *онтологічний* (засновується на принципах історизму, причиновості, системності), *операціональний* (аналіз джерел, синтезування даних, їх зіставлення, історико-наукова реконструкція) [2: 7] та *телеологічний* (вияв та обґрунтування внеску попередників, їх «значимість для мовознавства» [2: 6]). Згодом цей актуалістичний метод застосували Олена Голуб [3] і Катерина Тищенко [8].

Ю. Шевельов, маючи у своєму колі зацікавлень водночас декілька ділянок студій над мовою, розглядав ідеї окремих мовознавців або цілих шкіл чи методологічних напрямів під кутом зору їх придатності для подальшого конструктивного використання. Приміром, вивчаючи синтаксичні праці О.Потебні для аспірантського семінару Леоніда Булаховського [16: 232], Ю. Шевельов захопився історичним синтаксисом, і властиво звідтоді він прагнув наслідувати О.Потебню та його методологію. До історичної фонології він долучився завдяки працям В. Сімовича, В. Ганцова, О. Курило, П. Бузука та К. Михальчука. Питання історії сучасної української літературної мови спонукали Ю. Шевельова переосмислити роль Олексія Павловського [10: 187, 193, 196] й Олексі Синявського [14: 313, 315-316]. Притому часто годі чітко розмежувати його доробок як дослідника мови та дослідника мовознавства, адже він повсякчас переплітав саму науку з її історією і навіпка. Зрештою, докладний аналіз праць попередників — це характерна риса мовознавців так званої харківської школи [5: 11, 14]. Із другого боку, попередній

досвід практичного дослідження мови має бути обов'язковою передумовою для кожного історика мовознавства [23: 237]. Невипадково Ганс Крістман закидав чистим теоретикам історії мовознавчої думки постійне відхилення в дослідницькій практиці й від їхніх власних рекомендацій, і від розроблених ними самими методологічних засад [23: 236]. С. Ромашко також наполягав на обов'язковому поєднанні теоретико-методологічної роботи з практикою [6: 37]. Натомість Ю. Шевельов, як дослідник історії українського мовознавства, хоч і не сформулював жодного положення методологічного чи епістемологічного гатунку, дав притому корисні плоди для розвитку дисципліни в оперті на власне наукове чуття та багатий досвід філолога.

Піддаючи методологічному аналізу практичний доробок Ю. Шевельова в галузі історії мовознавства, можна з'ясувати, на які засади й принципи спирався у своїх працях науковець. Із метою схарактеризувати Ю. Шевельова як історика мовознавства та реконструювати його методологію, керуючись сучасним знанням, маємо дати відповіді на такі питання: 1. Які цілі й завдання ставив Ю. Шевельов у своїх розвідках з історії мовознавства? Чи збігаються вони з тими завданнями, що їх пізніше визначили теоретики дисципліни? 2. До якого типу досліджень можна віднести ті, що їх виконував Ю. Шевельов? Який метод він застосовував? 3. Якого стибу дослідником історії мовознавства був Ю. Шевельов?

1. У кожній ділянці своїх наукових зацікавлень Ю. Шевельов ішов шляхом доглибного опанування мовознавчої спадщини попередників, представників різних лінгвістичних течій і шкіл XIX–XX ст., приділяючи чимало уваги методологічним засадам, на які вони спиралися. Він намагався віднаходити сполучні ланки між засновками та перспективами розвитку мало не кожної гіпотези чи теорії, розроблених його попередниками.

Із портретів і причинків Ю. Шевельова до історії мовознавства зрозуміло, що на меті автор мав насамперед переосмислити роль досліджуваних ним лінгвістів для вітчизняної науки, а ще — вписати їхні імена в історію європейської мовознавчої думки. У зв'язку з цим Ю. Шевельов мусив, крім ретельного вивчення їхніх лінгвістичних праць, визначити методологічні засади кожного з них, порівняти їх особливості з іншими підходами в українській та європейській науці та довести актуальності і дієвості їхніх методів.

«Нашим завданням у вивченні історії мовознавства — твердить Дейвід Крем — не є фіксація послідовності конкретних подій у минувшині, ми маємо відтворювати послідовність проминулих теперішностей [...] Відтворення тягне за собою оповідність: сюжетну побудову в перспективі минувшини; віднову пізнавальних виднокіл віддаленої в часі теперішності; витворення розповіді з її власним минулим, теперішнім і майбутнім» [24: 200]. Така реконструкція трьох часових площин була важливою і для Ю. Шевельова. У розвідках про О. Потебню [28: 1113–1114, 1123, 1125–1126; 13: 32, 36–38, 42], К. Михальчука [19: 24–27, 29, 34; 15: 11–12], В. Ганцова [18: 28–29, 33], О. Курило [18: 48–49, 51, 68–70], В. Сімовича [11: 2; 30: 22, 25, 55] він орієнтувався на сучасний кожному науковцеві стан науки, зважаючи на ширені під ту пору філософські та лінгвістичні віяння. У такий спосіб Ю. Шевельов

виявив і спільну для цих мовознавців рису: вони помітно тяжіли до європейської науки. Тому він розглядав професійну діяльність цих українських мовознавців у європейському контексті [28: 1114-1115, 1117-1119; 30: 20, 22; 21: 604]. Так само Ю. Шевельову залежало на тому, щоб довести актуальність їхніх поглядів і для мовознавців свого покоління, і для наступників [28: 1116; 30: 44].

Оскільки історіографічна оповідь вимагає також певного «перекладу» з минулого на теперішнє [24: 204], то Ю. Шевельов у такому випадку мусив розв'язувати дилему між перекладацьким «очуженням» та «одомашненням» [1: 251-253]. Здебільшого він застосовував «переклад», спрямований радше на «одомашнення»: чимало його розвідок про мовознавців 1920-х рр. спираються саме на цей принцип, адже імена та праці тих-таки В. Ганцова й О. Курило були під табу в Радянській Україні [14: 321-322; 5: 11], і переважна більшість українських учених або завбачливо оминали або просто не знали цих дослідників. Тож в умовах штучного замовчування низки імен непересічних наковців українська спільнота конче потребувала їх популяризації, і Ю. Шевельов докладав чимало зусиль, щоб віднайти публікації цих мовознавців, проаналізувати їхні погляди, наукові методи та підходи, дати об'єктивну оцінку їхньому внескові в науку. Уже на початку 1950-х він ставив собі за мету піднести наукову цінність і свіжість ідей К. Михальчука, В. Ганцова, О. Курило, П. Бузука. Їхні праці він вважав актуальними навіть у 1990-х: коли Андрій Даниленко заходився довкола таких питань, як перехід *o > i* чи безособові речення в українській мові, Ю. Шевельов у листах до нього наполегливо припоручав йому засвоїти здобутки В. Ганцова та О. Курило¹.

У цьому процесі віднови затертих сторінок історії науки Ю. Шевельов був одним із перших, попри те, що й його ім'я в часи Радянської України також замовчувалось² чи носило тавро «головного ідеолога буржуазно-націоналістичного мовознавства» [7: 48]. Притому, з точки зору загальної методології, незмінний намір Ю. Шевельова будувати достеменну оповідь з історично взаємопов'язаних сюжетів, відповідає визначеній Д. Кременом меті – реконструювати минуле, достосовуючи до теперішнього пізнавального виднокола [24: 206].

2. Від самого початку виникає проблема визначення різновиду письма, який був провідним для Ю. Шевельова в його причинках до історії мовознавства. Західні теоретики послугуються різними термінами на позначення робіт в галузі історії мовознавства: Конрад Кернер [25: 2-4] називає їх «історіями» (histories) – такими собі відрізками цілокупної історії мовознавства; Д. Крем [24: 200-201, 204] уживає назву «оповідь» (narration) або «розповідь» (story); П. Свігерс [32: 43] послугується тим самим терміном «розповідь» (story), що й Д. Крем. Зважаючи на характер і стиль писань Ю. Шевельова в

¹ Листи Ю. Шевельова до А. Даниленка від 9 листопада 1994 і від 19 жовтня 1995.

² Показовий приклад – розділ «Просте речення» в «Курсі сучасної української літературної мови» за ред. Л. Булаховського (1951), надрукований без зазначення прізвища Шевельова як його автора.

цій ділянці, а також задля уникнення плутанини між кількома значеннями слів «історія» та «розповідь», найліпше пасуватиме в цьому контексті окреслені *оповідь з історії мовознавства*.

Щоб з'ясувати, якого ж типу *оповіді* писав Ю. Шевельов, маємо ознайомитися з класифікаціями, виробленими до сьогодні в методології дисципліни.

Хронологічно першою з них була класифікація К. Кернера, з не досить чітким поділом на чотири типи історичного письма, що їх, узагальнюючи авторові думки, можна схарактеризувати, як: 1) *підсумувальний*, 2) *спростувальний*, 3) *об'єктивістський* і 4) *розвитковий* [25: 1–5]. Ю. Шевельов стоїть найближче до третього типу: його оповіді не спрямовані на пропагування певної схеми чи «парадигми»; водночас вони й не пропонують жодних методологічних альтернатив на користь наукових зрушень в межах самої дисципліни [25: 3]. К. Кернер зазначає, що цей тип написання історії мовознавства є найбільш характерним для періоду «повоєнної руїни», коли виникає потреба «відродити мовознавчу традицію, яка б і надалі залишалася надійним підґрунтям для подальшого розвитку науки» [25: 4]. Таке відновлення мовознавчої традиції в українському контексті стало вкрай важливим із набуттям Україною незалежності, і Ю. Шевельов це влучно передбачив. Недарма його праці з історії мовознавства вже кілька разів перевидано в Україні протягом 1990–2000-х рр.³ Проте мотивація до написання цих оповідей ішла від його внутрішнього прагнення — і це також одна з рис, визначених К. Кернером для третього типу історії мовознавства [25: 3, 4].

Класифікація Д. Крема спирається на *три щаблі компетентності*, які показують наскільки вправним є історіограф в оперуванні фактами (*оглядова компетентність*), у побудові оповіді (*описова компетентність*) і у відтворенні часових площин (*тлумачна компетентність*) [24: 205–206]. Відповідно до цих критеріїв Д. Крем визначає такі *три типи оповідей*: а) *хронографія*, б) *реконструкція*, в) *інтерпретація*. Це, однак, не означає, що дослідження мусить обмежуватися лише одним із названих типів. Оскільки ці типи співвідносяться з щаблями компетентності «оповідача», то їх поєднання дозволяє досягти найвищого рівня — найдосконалішої оповіді в ділянці історії мовознавства. Ю. Шевельову, судячи з його причинків, також залежало на тому, щоб розробити всі три щаблі. Та найбільше уваги він приділяв саме третьому типу — *інтерпретації*, — яка здійснюється шляхом розтлумачення особливостей певного періоду чи певної події, шляхом проведення паралелей між колишніми та теперішніми пізнавальними видкоколами [24: 206].

³ Див. передруки статей: «Покоління двадцятих років в українському мовознавстві» (1993; 2002; 2003), «Віктор Петров, як я його бачив» (1998; 2008); розвідки про В. Ганцова, О. Курило й К. Михальчука під обкладинкою «Портрети українських мовознавців» (2002, 2003); фрагмент статті про О. Курило (2005) та стаття на смерть В. Сімовича (2005), «Олена Курило» (2007), «О.О. Потебня і стандарт української літературної мови» (2008, 2009); черговий передрук статей, присвячених К. Михальчукові, В. Ганцову, М. Грунському, В. Петрову — в книзі «Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947–1953)» (2012); переклад розвідки «Життя і праця Василя Сімовича» (1991).

Такий підхід Ю. Шевельова зумовлений насамперед цілями й мотивами, які автор сам для себе визначав.

Ще одна класифікація досліджень у ділянці історії мовознавства запропонована П. Свігерсом, який за провідний критерій має сукупність прийомів, застосованих автором. П. Свігерс накреслює три основні пункти (співвідносні зі шаблями компетентності Д. Крема): *евристична метода* (упорядкування відомих і нових джерел, опрацювання біо- та бібліографічних матеріалів), *герменевтична метода* (сконтекстуалізована інтерпретація змісту студійованих джерел з установленням зв'язків між текстами, науковцями, школами та традиціями) і *метода писання історії* (ґрунтується на системній реконструкції минулого) [32: 43-44]. Наклавши класифікацію П. Свігерса на праці з історії мовознавства Ю. Шевельова, виявляємо в нього просліди всіх трьох методів, але переважають усе ж *метода герменевтична* та *метода писання історії*, крім інтерпретації Ю. Шевельов тяжів до системної реконструкції. «Саме цілісний, системний підхід до науки минулого й до процесу розвитку знання – зазначає С. Ромашко – забезпечує від перекручування історичної перспективи, яке виникає внаслідок несвідомого перенесення сучасних уявлень про науку на наукову діяльність минувшини» [6: 10].

Елементи інтерпретації та системної реконструкції включені також в *актуалістичний метод*, зокрема в *онтологічний* та *операціональний* компоненти [2: 6-7]. Натомість *телеологічний* компонент – у розумінні міри наближення до “абсолютної” наукової істини – в оповідях Ю. Шевельова відсутній (як немає його в розважаннях західних теоретиків).

Тож провідними в шевельовських студиях з історії мовознавства є принципи *системності* та *інтерпретування*.

3. Не кожен погодиться, що Ю. Шевельов був істориком мовознавства в прямому сенсі слова. Та якщо вже вдалося на матеріалі його праць з історії мовознавства визначити його методу та шаблі компетентності, то можна спробувати окреслити й приналежність науковця до певного дослідницького типу.

За Майклом Макертом, є дві групи дослідників історії мовознавства: *позитивісти* та *плюралісти*. «Дослідники першої групи тяжіють до позитивістського бачення історії та прагнуть створити єдину істинну історію лінгвістичної думки. Навпаки, друга група сприймає історіографію як інтерпретаційну діяльність, що припускає багатовекторну (плюралістичну) версію історії» [26: 39].

Ю. Шевельов прагнув радше до достотного відтворення, ніж до надання якоїсь однієї істинної історії українського мовознавства. Проте його *достотні оповіді* не обмежуються самим лише оприявненням фактів. Їм притаманне, зокрема віднайдення і встановлення зв'язків між часовими виднокладами, між науковими віяннями того чи того періоду, між лінгвістичними методами різних мовознавців. У працях про О. Потебню Ю. Шевельов обґрунтовував, чому той наслідував Вільгельма фон Гумбольдта і відкидав принципи молодограматиків [28: 1113, 1117]. Аналізуючи методологічні засади К. Михальчука, Ю. Шевельов визначив у нього чітку лінію генетизму

[15: 17] та зародки структуралізму [19: 27–30, 34]. Він також не оминув увагою впливи Гуго Шухардта та О. Потебні на погляди й методологію О. Курило [18: 48–49, 69] і прослідкував посутню методологічну еволюцію В. Ганцова [18: 28–30]. Ю. Шевельов запропонував власну періодизацію історії української літературної мови [29: 154], надаючи особливої ролі О. Павловському та його «Граматичі». Іншими словами, *інтерпретація* була для Ю. Шевельова невід’ємною складовою *хронографії* та *реконструкції*. Тому, спираючись одночасно на *щаблі компетентності* Д. Крема та на Макертів поділ істориків лінгвістичних учень на *позитивістів* та *плюралістів*, Ю. Шевельова як дослідника історії мовознавства найточніше характеризує визначення *інтерпретатор*.

Робота Ю. Шевельова в галузі історії мовознавства мала й зворотний ефект: усі автори, про яких він писав, справили відчутний вплив на його власні наукові погляди. Як наслідок, він розвинув — особливо в історичній фонології — низку концепцій своїх попередників, нав’язуючи до їхніх методів і підходів.

Ю. Шевельов нині є справжнім взірцем науковця, який гармонійно поєднував дослідження мовних процесів і явищ із професійним підходом до історії мовознавства. Завдяки цьому він завжди обирав дослідницьку методологію на підставі доброго усвідомлення теоретичних засад і наслідків, а огляди історії питання в його працях незмінно вирізняються винятковою глибиною.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андрейко Л.** Можливості відтворення інтертекстуальності у перекладі / Л. Андрейко // Гуманітарний вісник. — 2008. — №. 13. — Т. 1. — С. 249–253.
2. **Глушенко В.А.** Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. — 20-і рр. XX ст.) : [Монографія] / В.А. Глушенко. — Донецьк, 1998. — 221 с. 3. **Голуб О.М.** Лінгвістична спадщина П.О. Бузука в сучасному контексті : автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.15. / О.М. Голуб; Слов’янський держ. педагогічний ун-т. — Слов’янськ, 2006. — 20 с. 4. **Мамчич І.П.** Мовознавча спадщина Василя Чаплєнка : автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.01. / І.П. Мамчич; Дніпропетр. нац. ун-т. — Дніпропетровськ, 2002. — 22 с. 5. **Муромцев І.В.** Ю. Шевельов — історик українського і світового мовознавства // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. — 2009. — № 843. — Серія : Філологія — С. 10–15. 6. **Ромашко С.А.** Методологія изучения истории языкознания / С.А. Ромашко. — М. : ИНИОН, 1985. — 46 с. 7. **Тарасюк М.** Їхні ідеологічні позиції (буржуазно-націоналістична преса про українську мову і мовознавство) / М. Тарасюк // Мовознавство. — 1970. — № 4. — С. 39–49. 8. **Тищенко К.А.** Історія української мови в науковій концепції А.Ю. Кримського : автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.01. / К.А. Тищенко; Донецький національний ун-т. — Донецьк, 2006. — 23 с. 9. **Чикут В.** Наукові досягнення І.А. Панькевича і їх вплив на розвиток українознавчих лінгвістичних галузей : [Монографія] / В. Чикут. — Пряшів, 2009. — 242 с. 10. **Шевельов Ю.** «Граматика», що належить до історії літератури : («Граматика малоросійського наріччя» Павловського та її автор) / Ю. Шевельов // Слово. — 1964. — 36. 2. — С. 177–197. 11. **Шевельов Ю.** Незаступна втрата : Василь Сімович — мовознавець / Ю. Шевельов // Наші дні. — 1944. — Ч. 4–5. — С. 2–3. 12. **Шевельов Ю. О.О.** Потебня і стандарт української літературної мови / Ю. Шевельов // Мовознавство. — 1992. — Ч. 2. — С. 67–74; Ч. 3. —

- С. 57–68. 13. **Шевельов Ю. О.О.** Потебня і українське питання. Спроба реконструкції цілісного образу науковця // Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. Статті і фрагменти / Ю. Шевельов. – Нью-Йорк, 1992. – С. 7–46. 14. **Шевельов Ю.** Покоління двадцятих років в українському мовознавстві / Ю. Шевельов // Записки НТШ: Праці історично-філологічної секції. – Париж; Чикаго, 1962. – Т. 173. – С. 309–332. 15. **Шевельов Ю.** Про генетизм у діалектологічній концепції К. Михальчука // Проблеми сучасної ареалогії / Ю. Шевельов; Відп. ред. П.Ю. Гриценко. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 11–19. 16. **Шевельов Ю.** Я – мене – мені... (і докруги). Спогади / Ю. Шевельов. – Харків; Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль», Видавництво М.П. Коць, 2001. – Т. 1: В Україні. – 431 с. 17. **Шевчук Гр.** Визначний український діяч: До роковин смерті О. Потебні (11.XII.1891) / Гр. Шевчук // Нова Україна. – 1941. – № 13. – С. 3–4. 18. **Шерех Ю.** Всеволод Ганцов; Олена Курило / Ю. Шерех. – Вінніпег: УВАН, 1954. – 78 с. 19. **Шерех Ю.** Кость Михальчук: 21.12.1840 – 7.4.1914 / Ю. Шерех. – Вінніпег, 1952. – 39 с. 20. **Шерех Ю.** Минуле, що лишається живим (Про діяльність київських мовознавців 20-их років) / Ю. Шерех // Свобода. – 1952. – Ч. 330. – С. 3; Ч. 331. – С. 3. 21. **Шерех Ю.** Українські мовознавці: Всеволод Ганцов (1892–?) / Ю. Шерех // Україна. Українознавство і французьке культурне життя. – 1952. – Ч. 8. – С. 600–604. 22. **Шерех Ю.** Українські мовознавці: Кость Михальчук (1840–1914) / Ю. Шерех // Україна. – 1952. – Ч. 7. – С. 502–507. 23. **Christmann H.** Quelques remarques sur l'histoire de la linguistique / H. Christmann // *Historiographia Linguistica*. – 1987. – Vol. 14. – № 3. – P. 235–241. 24. **Cram D.** Shelf Life and Time Horizons in the Historiography of Linguistics / D. Cram // *Historiographia Linguistica*. – 2007. – Vol. 34. – № 2/3. – P. 189–212. 25. **Koerner K.** Purpose and Scope of *Historiographia Linguistica*. Editorial / K. Koerner // *Historiographia Linguistica*. – 1974. – Vol. I. – № 1. – P. 1–10. 26. **Mackert M.** Interpretation, Authorial Intention, and Representation: Reflections on the Historiography of Linguistics / M. Mackert // *Language Sciences*. – 1993. – Vol. 15. – № 1. – P. 39–52. 27. **Sherech J.** Kost' Mychal'čuk (1840–1914) als Dialektologe / J. Sherech // *Orbis*. – 1952. – Vol. 1. – No 1. – P. 261–272. 28. **Shevelov G.Y.** Alexander Potebnja as a Linguist / G.Y. Shevelov // *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Science in the U. S.* – 1956. – Vol. 2/3. – P. 1112–1127. 29. **Shevelov G.Y.** Ukrainian // *The Slavic Literary Languages: Formation and Development* / G.Y. Shevelov; Ed. by A. Schenker, E. Stankiewicz. – New Haven, 1980. – P. 143–160. 30. **Shevelov G.Y.** Vasyľ Simovyč and His Work // Василь Сімович. Українське мовознавство. Розвідки й статті / G.Y. Shevelov. – Ottawa: University of Ottawa Press, 1981. – Vol. I. – P. 7–56. 31. **Swiggers P.** History and Historiography of Linguistics: Status, Standards and Standing / P. Swiggers // *Eutomia. Revista Online de Literatura e Linguística*. – 2010. – № 2. – P. 1–17. 32. **Swiggers P.** Linguistic Historiography: Object, Methodology, Modelization / P. Swiggers // *Todas as Letras*. 2012. – Vol. 14. – № 1. – P. 38–53.